

d) a felsorolt dokumentumok alapján az a kérdés, hogy Maulbertschnek a sümegi freskó készítésénél kik voltak a munkatársai, részben felderítettnek, más részeiben pedig felfedhetőnek látszik.

Az összefüggés áttekintésére soroljuk fel Maulbertsch ismert festősegédeinek a nevét. Ezek: Johann Maidinger, Johann Zallinger, Felix Ivo Leicher, Martin Michl és Winterhalder, akik önállóan is dolgoztak, de részben a sümegi freskómű készítésénél később tartózkodtak Magyarországon. Architektúra festői voltak: Josef Stern, Josef Benedikt Feyerle és Vinzenz Fischer. Neveiket kiegészíthetik majd azok, akik voltaképpen az elsők voltak Magyarországon és Maulbertsch nagy freskóművénel éppen Sümegen dolgoztak.

A hiányos adatok kiegészítésében és a következtetések továbbvitelében természetesen útvesztők is akadhatnak, ezek azonban nem akadályozhatják, hogy a kérdés megoldásával mégis foglalkozunk.

Jegyzetek:

- (1) Végvári Lajos: A sümegi Maulbertsch freskók. Bp. 1958. 44. l. — (2) Pem József: Padányi Bíró Márton veszprémi püspök élete és kora. Zalaegerszeg. 1934. 365—366. l. — (3) Garas Klára: Magyarországi festészet a XVIII. században. Bp. 1955., 56., 93—94. l. — (4) Ybl Ervin: Klara Garas. Franz Anton Maulbertsch. Kny. a Művészettörténeti Értesítő 1961 évi 2—4 számából. 234. l. — (5) Pem József: i. m. — (6) Kapossy János: Maulbertsch sümegi freskóműve. Kny. az Archeológiai Értesítő XLIX kötetéből. Bp. 1930., 184. l. — (7) Darnay Kálmán: Kaszinózó táblabírák. Bp. 1928. II. k. 22. l. — (8) Fridrich Gerke: Die Fresken des Franz Anton Maulbertsch in der Pfarrkirche zu Sümeg. Mainz. 1950., 1625. l. — (9) Klara Garas: Franz Anton Maulbertsch 1724—1796. Bp. 1960. 5 és 241. l. — (10) Franz Anton Maulbertsch. Ausstell'ung anlässlich seines 250. Geburtstages Wien Halbturm Heiligenkreuz-Gutenbrunn. Wien. 1974. 76. l. — (11) Pem József: i. m. — (12) Garas Klára: Magyarországi festészet a XVIII. században. Bp. 1955. 61. l.

BUNDEV-TODOROV ILONA

A BAROSS GÁBOR TELEPI TEMPLOM

A Budapest XXII. Baross Gábor telepi templom már külső megpillantásakor egészen sajátos, expresszív-nyugtalanító hatást tesz a szemlélőre. A hegyoldalra tömörült település — amely Nagytétényhez tartozóan a század elején létesült — viszonylag sokáig, 1933-ban fejlődött annyira, hogy a templom alapkövét lerakhatták, akkor viszont néhány hónap alatt felépült az Irsy László tervezte neobarokk stílusú épület — egyelőre torony nélkül. (1) Tizenöt év múlva (1948—51) épül meg a torony és a kórus, Kismarty-Lechner Jenő tervei szerint: egy szabálytalan sokszög alaprajzú, hegyes sisakkal lezárt torony, amelynek bejárat felőli része erősen homorított formájával tűnik fel. Ez a szokatlan és egyéni, modern megformálású vertikális tömeg a templomhajó horizontális, neobarokk tömbjével összekapcsolva árasztja azt a nyugtalanító feszültséget — de éppen ettől válik egyénié és jellegzetessé az épület. 1950—54 között készültek el Pleidell János festőművész üvegablakai (Hétfájdalmú Szűzanya témaköre), amelyeknek kompozíciója és színvilága egyaránt a műfaj évszázados hagyományait követi. 1958-ban kibővítik a szentélyt és a sekrestyét, majd az egész épületet újrapolják, kialakítva a templom végleges külső formáját. 1965—66-ban kerül sor a falusiasan egyszerű templombelső átalakítására, a II. vatikáni zsinat szellemének megfelelő új liturgikus tér kialakítására.

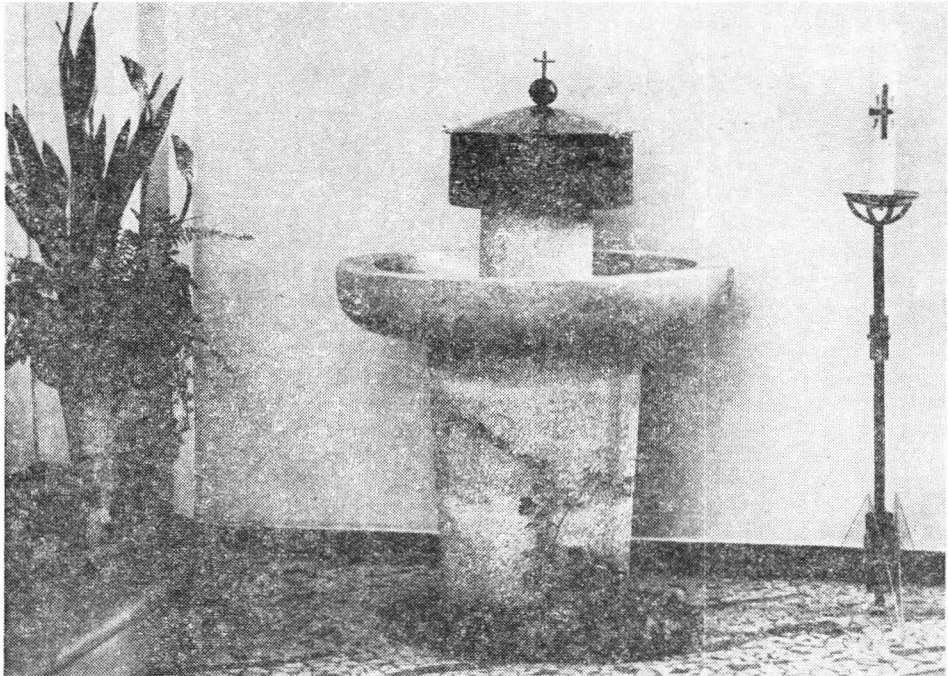
(1) 1933. szeptember 3-án szentelte fel Shvoy Lajos püspök a Jézus Szívéről elnevezett templomot.

Bozó Gyula tervezésében készül el az új szembemiséző oltár: egyszerű, fehér mészkőtömb, lefelé keskenyedő talapzatán sima menza-lap, a talapzaton elől a bárány-szimbólummal, oldalt két-két kandeláber-gyertyatartóval és egy körmeneti keresztformájú álló feszülettel. De az oltár mögött elhelyezett sedilia, a diadalív bal oldalán lévő szószék és a jobb oldalán elhelyezett pasztofórium szinte keresetten szimmetrikussá teszik a szentély-rész kialakítását.

A szószék mellett, a hajó bal oldalán helyezték el a két háború közötti kor-szak ismert nevű szobrászának, *Ohmann Bélának* Madonna-szobrát, melyet a művész az 1938-as párizsi magyar egyházművészeti kiállításra készített. Az élet-nagyságnál nagyobb, patinázott gipszből készült alak szépsége és finomsága megragadó — nem megszokott, rutinos ábrázolás: a rövid felsőtest, a hosszú lábak és kezek aránytalansága éppúgy a kifejezőerő hordozója, mint a kissé oldalra hajtott fej, valamint a vállra omló fátyol és a felemelt kezek azonos ritmusú mozdulata. A jobboldalt, párhuzamosan elhelyezett, nemesen egyszerű keresztelőkút (Arató Miklós plébános tervezte) alsó része méternyi magas hengertalapatú, csiszolt kőből való kerek medence, amelybe egy hengerformájú, fedeles vörösréz víztartó van belehelyezve. A szószék a négy evangélista képét, a pasztofórium ajtaját (kenyér- és hal-szimbólum), továbbá a kovácsolt vasrács formaképzésű keresztutat *Kadnár István* tervezte. Bozó Gyula készítette a szentély nagy üvegfestményének Jézus Szíve-ábrázolását is.

Hüvös László szép Sírbatétele zárja le a keresztutat a kórus mellett jobboldalt. A fehér márványból készült csoportkompozíció előlről nyitott, ovális formájú: kétoldalt két férfialak (Arimatheai József és szolgája) tartja a halott Krisztus testét a sír fölött, szemben Mária, János és Mária Magdolna sirató alakjait látjuk.

Baloldalt, de már a kórus alatt találjuk a Szent Kereszt oltárt, szinte kápolnaszerű elhelyezésben. Egyszerű, sima vonalú, sötét diófából készült, hagyományos formájú oltár, egybeszerkesztett felsőrészrel, tabernákulummal. A taberná-

kulum-ajtó a tehetséges fiatal ötvösművész, *Bartha Ágnes* alkotása. A vörösréz ajtón középpűt egyszerű, domborított latin kereszt látható, a keresztoszárak találkozásában elhelyezett ereklyetartóval, s a kereszten felirattal: „Valódi ereklye az Úr Jézus keresztjéből”. A kereszttel tagolt ajtó-felületet 6 zománckép díszíti, amelyek a Szent Kereszt legendájának főbb jeleneteit ábrázolják, mintegy Biblia pauperum-szerűen tudatosítva a történetet a nézőben. Az ábrázolt jelenetek — feliratuk szerint — a következők: Konstantin látomása a milviusi csata előtt: „E jelben győzni fogsz!” — Konstantin legyőzi Maxentiust és megadja a szabadságot a kereszténységnek — Szent Ilona császárné Jeruzsálemben megtalálja Jézus keresztjét — Szent Ilona templomot épít a Kálvárián a Szent Kereszt számára — Herakliusz császár visszaszerzi a perzsáktól az elrablott Keresztet. — Levetvén császári ruháit, Jézus keresztútján vállán viszi vissza a templomba.

Nem véletlenül említettük az ábrázolással kapcsolatban a Biblia pauperumot: (2) a képek kedvesen naiv szemléletmódja, a kompozíciók síkszerűsége, a három alapszín (piros, kék, sárga), árnyalataiból adódó színessége az egyes jeleneteknek összességükben ahhoz hasonlítható művészi magatartás és ábrázolásmód kifejezői. Mély, szinte sötétkek hátterekből válnak ki a piros- és sárgaruhás alakok, a sárga épületek és a kereszt — a zöld szín mindössze két alak ruházatán fordul elő. A zománckép „jellegéből adódó” gondos és szép megmunkálást kell még kiemelnünk ennél az alkotásnál.

Egy templom új szellemű liturgikus terének kialakításánál a hagyomány és korszerűség szintézise a cél. A lehetőség — itt, ebben az esetben — maximális volt, hiszen nem műemlék-templombelsőt kellett átalakítani, értékes régi műtárgyakat „belekomponálni” a korszerűen átrendezett liturgikus térbe, hanem szinte mindent újonnan megtervezni és létrehozni. A maximális lehetőség alapján miért nem lehetett mégis maximális az eredmény? A válasz ebben az esetben — bármilyen frappánsan hangzik is — a hagyományok értelmezésében és túlértékelésében rejlik. Egy adott, nem értékes „Jézus Szive főoltár” helyébe kellett tervezni egy modern szembemiséző oltárt — amely azonban a tervező „hagyománytisztelete” következtében túlságosan a hasonló külföldi példákhoz igazodott, és hogy a templom titulusa is nyilvánvaló maradjon, elkészült mögéje a szentély túlméretezett üvegfestménye, egy ikonográfiailag sem szerencsés Jézus Szive ábrázolás. A másik hagyománytiszteletből következő túlábrázolás a négy evangélistáé, szimbólumaikkal együtt, holott a szószék fölötti galamb-szimbólum és az oltár bárány-díszítése az ő esetükben is logikusan az állat-szimbólumokat indokolta volna. A harmadik — szerintünk ide kívánczó — eset az előcsarnokban elhelyezett életnagyságú feszületé (Németh Aurélia műve), amely formai megoldása miatt nem alkalmas arra, hogy a Szent Kereszt-oltár fölé helyezve, azzal tartalmi-formai egységet alkotva ténylegesen lezárja a liturgikus teret, mint a Hűvös-szobor paralelje. S végül néhány „kiegészítőről”, ami nagyon tetszett: a templom gondozott kis kertjéről, ahová Till Aran „Jerikói vak” című szobrának felállítását tervezik a szentély mögötti részen; a jól megoldott egyszerű világításról és a templombelső virágdíszítéséről, amelyhez hasonlíthatót nemcsak a hazai, hanem a külföldi templomokban is hiába keresnénk. Külön elemzést érdemelne a liturgikus időszakoknak, az évszakoknak és az adott környezeti részeknek (oltár, szobor, keresztelőkút stb.) összehangolása, a különleges „virágkompozíciók” megragadó szépsége.

Ha a templom esetében valóban „teljességre törekedhetek” volna a liturgikus tér kialakításánál, a fenti problémákat kellett volna kiküszöbölni. A megváltozott liturgia szellemében történő tervezés lelkipásztori *konceptiója* teljes mértékben helytálló volt — a tökéletes megvalósítás hiánya elsősorban a művészi megoldásokon múlott. A szintézis — itt és másutt is — lényegében a tervező művészek invenciózus felfogásával és valóban korszerű hagyománytiszteletével függ össze.

(2) Itt a XV. századi ún. „blockbuch” Biblia pauperumokra gondolunk, ill. azoknak színes fametszet-ábrázolásaira.